

The latter layer might had been made while shaping the edge of the hill-fort top. A part of the cultural layer had slipped down together with the destroyed slump. It is proved by the finds found while surveying the slump: an iron knife, a fragment of a clay pot and a bone plate.

Most of pottery belonged to the Brushed Pottery culture period. The only early (?) (the middle of the 2nd millennium) potsherd, several fragments of hand-thrown pottery and rims of pots with clearly flared edges belonged to the end of the 1st millennium.

NORKŪNŲ PILIAKALNIS

Vida KLIAUGAITĖ

Norkūnų piliakalnis yra 0,7 km į R nuo Norkūnų piliakalnio II ir 0,65 km į PR nuo Mikasos ir Nemuno santakos, Nemuno ir Skardupio kairiuosiuose krantuose, jų santakoje. Piliakalnis buvo įsiterpęs į Skardupio slėnį. Aikštelė nuslinkusi į Skardupį. Išlikęs pylimas yra 28 m ilgio ir iki 10 m pločio prie pagrindo, jo aukštis nuo gretimos aukštumos siekia iki 4,5–5 m, o nuo Skardupio upelio pusės – 21 m. Į Š ir V nuo piliakalnio liekanų yra senovės gyvenvietė.

Piliakalnis žinomas nuo XIX a. pabaigos, jo liekanas 1953 ir 1988 m. žvalgė LII, o 1964 ir 1965 m. LII ekspedicija (vad. V. Daugudis) tyrinėjo piliakalnio pylimą ir papėdės gyvenvietę. Ekspedicijos metu buvo padarytas pylimo skersinis pjūvis per vidurį ir R jo gale bei ištirtas 440 m² plotas senovės gyvenvietėje į V nuo pylimo. Tyrimai parodė, kad pylimas buvo kelis kartus perstatomas ir rekonstruojamas, aptikta medinių konstrukcijų bei akmenų grindinių liekanų. Senovės gyvenvietėje aptiktas iki 0,5 m storio kultūrinis sluoksnis, kuriame rasta lipdytos grublėtosios, lygiu paviršiumi ir brūkšniuotosios keramikos, ūkinių duobių, židinių, šlako, trinamosios gimos, dalgis bei kitų III–VIII a. datuojamų dirbinių. Šių tyrinėjimų medžiaga fragmentiškai skelbta P. Kulikausko monog-

rafijoje „Užnemunės piliakalniai“ (1982 m.).

2002 m. tyrimai vykdyti palei Skardupio upelio griaunamo V pylimo šlaito nuošliaužos viršų. Plotas 1 – netaisyklingos formos, jo Š kraštinė – 15 m ilgio, V – 4 m, o R – 5 m. P kraštinė netaisyklinga, ji sutampa su nuošliaužos kraštu. Bendras tyrimų plotas sudaro apie 47 m². Atskaitos taškas gyliui matuoti – ŠR perkasos kampas. Kultūrinį sluoksnį, aptiktą tyrimų metu, galima padalyti į 2 dalis: 1) viršutinį sluoksnį, susijusį su piliakalnio apgyvendinimu ir pylimo įrengimu bei 2) apatinį sluoksnį, siejamą su vietovės apgyvendinimu ar naudojimu akmens amžiuje.

Viršutinį kultūrinį sluoksnį sudaro supiltiniai pylimo sluoksniai ir maišytas pilkos žemės sluoksnis pylimo papėdėje. Po velėna R ploto dalyje atsidendę juoda žemė su stambiais degėsiais, keramika, kaulais. Pirmieji akmenys fiksuoti 19–23 cm gylyje. Jie nedideli: 14x9x7 cm, 16x9x5 cm, 12x5x3 cm, 17x11x7 cm ir pan., aptikti arčiau P (nugriuvusio) ploto krašto. Tarp akmenų aptikta lipdytos keramikos grublėtu paviršiumi, gyvulių kaulų, gamtinio titnago bei keletas titnago nuoskalų ir skelčių. Juodos žemės sluoksnis tirtame plote apėmė visą pylimo paviršių, jo storis siekė iki 50–55 cm. Sluoksnis buvo

14–66 cm gylyje R ploto krašte ir 250–298 cm gylyje ploto centre (pylimo pakraštyje). Po juoda žeme R ploto dalyje atsidenė rusvas žvyras su smėlio priemaiša. Akmenys nesudarė jokios konstrukcijos (grindinio ar pan.). Jie buvo juodo sluoksnio apačioje arba po juo giliau pasirodžiusio žvyro paviršiuje. Gali būti, kad akmenys buvo krauti siekiant sustiprinti supiltinį nestabilų žvyro sluoksnį. Dauguma akmenų nedideli, jų vidutinis skersmuo – apie 13–16 cm. Stambiausias akmuo buvo 23x19x16 cm dydžio.

Žvyro sluoksnyje, kuris aptiktas po juoda žeme visame pylime, radinių nebuvo. Žvyre gausu stambių akmenų. Kasant gilyn, jau 60–70 cm gylyje, PR ploto krašte ėmė dengtis maišytas smulkiagrūdis pilkšvas–geltonas–juosvas smėlis. Maišytas smėlis ir žvyras – tai supiltiniai piliakalnio pylimo sluoksniai. Kasant giliau smėlis keitė žvyra, jį – vėl smėlis. Smėlyje aptikta degėsių ar degėsingų dėmių, lipdytos keramikos brūkšniuotu, lygiu, grublėtu ir gludintu paviršiais, titnago dirbinių, nuoskalų, skelčių. Besikeičiantys maišyto smėlio, žvyro, smėlio su žvyru sluoksniai buvo iki 240–250 cm gylyje. Po juo – pilkas smėlis su titnagais ir keramika (apatinė kultūrinio sluoksnio dalis).

177–183 cm gylyje, supiltiniame smėlyje aptikti sutrūnijusios medienos – lentos (?) – fragmentai. Fiksuotas lentos ilgis siekia iki 1,15 m, plotis – apie 16–20 cm, storis – nuo 2–3 iki 5–6 cm. Jos ŠR galas įeina į pjūvį ir yra 6 cm žemiau už PV galą.

Radiniai iš pylimo sluoksnio. Juosvos žemės (viršutiniame) sluoksnyje aptikta 14 titnago fragmentų, iš kurių 4 – gamtiniai, kiti – nuoskalos ir viena skeltė. Sluoksnyje aptikti 55 keramikos fragmentai, iš jų 28 inventorinti. Daugiau nei pusę visos keramikos fragmentų sudaro grublėtoji (35 fragmentai)

keramika, visai nerasta brūkšniuotos keramikos. Tai rodytų, kad šis sluoksniuotas (ar susiformavęs) senojo ir viduriniojo geležies amžių sandūroje. Beveik visi radiniai aptikti tarp akmenų. Juosvoje žemėje rasta ir geležies šlako, gyvulių (kiaulių, galvijų) kaulų. Žvyro sluoksnyje jokių radinių neaptikta. Smėlio, maišyto su žvyru, sluoksnyje aptikti tik 5 keramikos fragmentai, iš jų 3 – grublėtu paviršiumi, 1 – brūkšniuotu, o viena šukelė – su augalinėmis priemaišomis. Taip pat šiame sluoksnyje aptikta titnago skeltė. Maišyto smėlio sluoksnyje gausiai aptikta titnago nuoskalų ir skelčių, vienagalis skaldytinis, 2 gremžtukai ir 2 rėžtukai. Iš viso šiame sluoksnyje surinkti 84 titnagai, iš jų 13 – gamtiniai. Taip pat šiame sluoksnyje aptikti 55 keramikos fragmentai, 17 iš jų inventorinti. Daugiau nei pusė (32 fragmentai) šiame sluoksnyje aptiktos keramikos – brūkšniuotu paviršiumi.

Ploto V dalyje, pylimo pašlaitėje, po vėlėna aptikta pilka kieta žemė. Joje rasta 30 titnagų, iš kurių 6 nuoskalos ir 3 skeltės. Likę titnagai gamtiniai. Taip pat surinkti 23 lipdytos keramikos fragmentai (inventorintos 6 šukės), iš kurių 10 – grublėtu paviršiumi. Panašu, kad tai mūsų laikais perkasta (ar užstumta) žemė. Jos storis siekė nuo 25–30 iki 60 cm, po ja fiksuotas įžemis.

Apatinis kultūrinis sluoksniu buvo po piliakalnio pylimu. Jį sudaro 16–26 cm storio tamsiai pilkas smėlis, o po juo – iki 45 cm storio geltonas smėlis. Visas apatinis kultūrinis sluoksniu suskirstytas į aštuonis 5–8 cm storio lygius. *Lygis 1* (250–266 cm gylis) – tamsiai pilko smėlio sluoksniu. Jo viršuje aptiktos 2 lentų liekanos: 245 ir 242 cm gylyje. Lentos labai sunykusios, likę tik trūnėšiai. Jų ilgiai – 1,23 ir 0,7 m, plotis – 10–15 cm. Lentos gulėjo lygiagrečiai viena kitai. Greičiausiai jos

sietinos su viršutiniu kultūriniu sluoksniu – pylimo konstravimu. Pilkame smėlyje taip pat aptiktas 21 keramikos fragmentas (inventorintos 6 šukės), iš kurių 11 – brūkšniuotu paviršiumi. Sluoksnyje aptikti 57 titnagai, tarp jų kūginis skaldytinis bei gremžtukas. *Lygis 2* (267–273 cm gylis) – geltonas smėlis. Jame surinkti 73 titnagai, daugiausia nuoskalos ir skeltės, taip pat skaldytinis, 4 rėžtukai, gremžtukas. *Lygyje 3* (274–280 cm gylis) surinkta 170 titnagų, kurių pagrindinę masę sudarė nuoskalos. Aptikti 4 skaldytiniai, po vieną gremžtuką ir granduką. *Lygyje 4* (281–288 cm gylis) taip pat gausu radinių kaip ir ankstesniame – surinktas 171 titnagas, daugiausia nuoskalos. Be jų dar aptikti 5 skaldytiniai, 2 rėžtukai. *Lygyje 5* (289–295 cm gylis) surinkti 63 titnagai, iš jų net 53 nuoskalos. Aptiktas skaldytinis ir gremžtukas. *Lygyje 6* (296–301 cm gylis) surinkti 25 titnagai, iš jų 19 nuoskalų. Taip pat aptikti 2 skaldytiniai. *Lygyje 7* (302–307 cm gylis) surinkti tik 9 titnagai – 1 gamtinis, 7 nuoskalos ir skeltė. *Lygio 8* (308–315 cm gylis) smėlyje aptikti tik 4 titnagai, iš jų tik 1 nuoskala, kiti 3 – gamtiniai. Šiame gylyje jau beveik visame plote atsidendę žvyras, jame taip pat aptikta keletas gamtinių titnagų, tarp žvyro lopinėlių esančiame smėlyje jokių titnagų nerasta, todėl laikoma, kad 310–315 cm gylyje pasiektas įžemis.

Pagal aptiktus dvigalius skaldytinius, skeltes bei rėžtukus ir gremžtukus apatinį kultūrinį sluoksnį galima būtų priskirti vėlyvajam paleolitui. Sprendžiant iš gausių pirminių

skelčių ir nuoskalų, šioje vietoje vyko pirminis titnago apdorojimas. Viršutiniame lygyje, pilkame smėlyje aptikta brūkšniuotoji keramika sietina su piliakalnio apgyvendinimo pradžia.

Iš viso tyrinėjimų metu surinkti 159 keramikos fragmentai (iš jų 59 inventorinti), 657 titnago radiniai, iš jų 49 inventorinti (dirbiniai, skaldytiniai), kiti – masinė medžiaga (nuoskalos, skeltės, gamtiniai).

Pylimas buvo supiltas ant kalvos, kurioje akmens amžiuje buvo įrengta stovyklavietė. Jis buvo pilamas iš žvyro ir smėlio, sustvirtintas medinėmis konstrukcijomis. Gruntas pylimui buvo kasamas vietoje: tai rodo gausa titnagų supiltiniuose pylimo sluoksniuose.

NORKŪNAI HILL-FORT

In 2002 in the Norkūnai hill-fort the area of 47 m² was explored. The exploration revealed that the cultural layer consisted of the hill-fort rampart layers up to 2,5 m and the Stone Age cultural layer up to 65 cm. The rampart was mounded on a hill, where in the Late Palaeolithic period the camping site was erected. It was mounded of grit and sand and fortified by wooden constructions and stones. The ground for the rampart was taken from the same place. It is proved by a great number of flints in the mounded rampart layers. The rampart is dated to the same time as the ancient settlement – the 3rd–8th century.